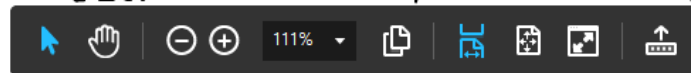

RESEARCH CENTRE FOR ISLAMIC HISTORY, ART AND CULTURE

Прилози Од Четвртиот Меѓународен Конгрес
Исламската Цивилизација

Скопје, Македонија, 13-17 Октомври 2010

Punimet E Simpoziumit Të Dytë Ndërkombëta
Qytetërimi Islam në Ballkan
Shkup, Maqedoni, 13-17 Tetor 2010

İstanbul 2015

oic | Organisation of Islamic Cooperation
IRCICA | Research Centre for Islamic History, Art and Culture

Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü, Barbaros Bulvarı
Beşiktaş 34349 İstanbul, Türkiye

PHONE | +90 212 259 1742

FAX | +90 212 258 4365

ircica.org

ircica@ircica.org

ПРИЛОЗИ ОД ЧЕТВРТИОТ МЕЃУНАРОДЕН КОНГРЕС ИСЛАМСКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЈА НА БАЛКАНОТ
СКОПЈЕ, МАКЕДОНИЈА, 13-17 ОКТОМВРИ 2010

PUNIMET E SIMPOZIUMIT TË DYTË NDËRKOMBËTA QYTETËRIMI ISLAM NË BALLKAN
SHKUP, MAQEDONI, 13-17 TETOR 2010

ИЗВОРИ И СТУДИИ ЗА ИСТОРИЈАТА НА ИСЛАМСКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЈА | БРОЈ 32
BURIMET DHE STUDIMET MBI HISTORINË E QYTETËRIMIT ISLAM | NUMËR 32

© COPYRIGHT | IRCICA 2015

ISBN 978-92-9063-286-3 (v.1)

ISBN 978-92-9063-287-0 (v.2)

ISBN 978-92-9063-288-7 (set)

ISTANBUL 2015

CATALOGUING IN PUBLICATION DATA

International Congress on Islamic Civilisation in the Balkans (4th: 2010: Skopje, Macedonia)
Прилози Од Четвртиот Меѓународен Конгрес Исламската Цивилизација На Балканот, Скопје, Македонија, 13-17 Октомври 2010 = Punimet E Simpoziumit Të Dytë Ndërkombëta Qytetërimi Islam në Ballkan Shkup, Maqedoni, 13-17 Tetor 2010 / edited by Halit Eren... [et al.] - Istanbul: Research Centre for Islamic History, Art and Culture, 2015.
730 p.: col. ill., maps, plans; 24 cm. - (Извори и студии за историјата на исламската цивилизација; 32)

Includes bibliographical references.

Text in Macedonian, Albanian and Serbian.

ISBN 978-92-9063-287-0 (v.2)

1. Civilization, Islamic--Balkan Peninsula. 2. Civilization, Turkish--Balkan Peninsula. I. Eren, Halit, 1953- II. Title. III. Series.
949--dc21

EDITO

PREPARED FOR PUBLICATION BY | Assoc. Prof. Cengiz Tomar, Prof. Numan Aruç

DESIGN | Muhammed Nur Anbarlı

PRINTING AND BINDING | Talat Matbaacılık AŞ

Копретседатели

Халид Ерен, (д-р), Генерален директор, IRCICA

Георги Старделов, (академик), претседател, МАНУ

Организациски комитет

Владо Камбовски, (академик) , МАНУ

Зејнеп Дурукал, IRCICA

Нуман Аруч, (доц. д-р), МАНУ

Ченгиз Томар, (д-р), IRCICA

Меѓународен советодавен одбор

Мухамед Арнаут, (проф. д-р), Универзитет Ал Бајт, Јордан

Исмаил Ахмеди, (проф. д-р), проректор, Државен универзитет во Тетово

Евангелија Балта, (проф. д-р), Национална грчка истражувачка фондација

Есад Бајрам, турколог, Скопје

Феридун Емеџен, (проф. д-р), Истанбул Универзитет, Истанбул

Илхами Емин, турколог, Скопје

Александар Федотов, (проф. д-р), проректор, Софиски универзитет, Софија

Драги Ѓоргиев, (проф. д-р), Институт за национална историја, Скопје

Мехмет Хаџисалихоглу, (доц. д-р.), Технички универзитет Јилдиз, Истанбул

Ахмед Хадровиќ, (проф. д-р), Универзитет во Сараево, Сараево

Мехмет Зеки Ибрахимгил, (Доц. д-р), Гази Универзитет, Анкара

Аднан Исмаили, (м-р), Државен универзитет во Тетово

Мехмет Ипширли, (проф. д-р), Фатих Универзитет, Истанбул

Кемал Карпат, (проф. д-р), Шехир Универзитет, Истанбул

Иван Катарџиев, (академик), МАНУ

Махиел Кил, (проф. д-р), Холандски институт во Турција

Лидија Кумбараџи-Богоевиќ, историчар на уметност, Скопје

Хит Ловри, (проф. д-р), Принстон Универзитет.

Михаи Максим, (проф. д-р), Букурешт Универзитет, Букурешт

Фети Мехдиу, (проф. д-р), Приштина Универзитет, Приштина

Ферид Мухиќ, (проф. д-р), Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје

Амир Пашиќ, (проф. д-р), IRCICA

Зоран Павлов, (м-р), Управа за заштита на културното наследство, Скопје

Низам Решит, (м-р), Исламска верска заедница на Република Македонија, Скопје

Али Пајазити, (проф. д-р), Универзитет на Југоисточна Европа, Тетово

Севим Пличкова, (проф. д-р), Институт за фолклор, Скопје

Луан Старова, (академик), МАНУ

Бехичудин Шехапи, Национален конзерваторски центар за културно наследство, Скопје

Хинер Шенџан, (проф. д-р), ректор, Меѓународен балкански универзитет, Скопје

Ахмед Шериф, (проф. д-р), Институт за национална историја, Скопје

Бехија Златер, (д-р), Ориентален институт, Сараево

Реферати

- 11 Верско-просветната и хуманата дејност на вакафите во османлискиот период во македонија
ПРОФ. Д-Р АХМЕТ ШЕРИФ
- 21 Прилог Кон Проучувањата На Исламските Влијанија Во Поствизантското Сликаство Во Османска Македонија
Д-Р АНЕТА СЕРАФИМОВА И М-Р ЈЕХОНА СПАХИУ
- 43 Почетоците на исламската цивилизација во Штип:
паѓањето на градот под османлиска власт
Д-Р БОБАН ПЕТРОВСКИ
- 57 Сребрени монети од Охридската османлиска монетарница
ДАНИЕЛА НИКОЛОВА
- 67 Муралното сликарство во исламските градби во република македонија
М-Р ДИТА СТАРОВА
- 77 Османлиски монети од Скопската тврдина *истражувања 2007- 2010 година*
ДРАГИЦА ЖИВКОВА
- 95 Христијанството и народната религија во периодот на османлиската власт на територијата на Македонија
Д-Р ЕЛИ ЛУЧЕСКА

- 105 Споделување на светилиштата во Македонија
М-Р ЕЛИЗАБЕТА КОНЕСКА
- 115 Влијанието На Турско-Исламската Култура Врз Општата (Здравствената) Култура И Традиција Во Македонија
ДОЦ. Д-Р ФАДИЛ ХОЏА
- 125 Основни Мотиви За Прифаќањето И Неприфаќањето На Исламот Во Османлискиот Девлет На Балканот
ФЕРИД МУХИЌ
- 137 Историска Средба На Цивилизациите На Балканот
АКАД. ГЕОРГИ СТАРДЕЛОВ
- 143 Милет Системот Во Османлиското Царство
ГОРГЕ ИВАНОВ

- 159 Типови на дервишки редови и некои аспекти на нивното делување во Османското царство
ХАСАН ЦИЛО
- 175 „Радовишкиот Пример“ – Небаре Еден Вид Препорака За Соживот Во Религиозно Мешаните Средини
ИЛХАМИ ЕМИН
- 179 Патот на суфиската Тајна книга од Азија преку Балканот до Европа и бескрајот
ЈОРДАН ПЛЕВНЕШ
- 187 Споменици На Исламската Култура И Цивилизација Во Штип
ДОЦ. Д-Р ЈОВАНКА ДЕНКОВА
- 199 Мултикултурните вкрстувања во македонската драма и театар
ПРОФ. Д-Р КАТЕРИНА ПЕТРОВСКА-КУЗМАНОВ
- 211 Старата гравура на градот скопје како историски документ за изгледот на градот и неговите споменици на културата од периодот на xv век
Д-Р КОСТА БАЛАБАНОВ

Проф.д-р Јованка Денкова
Универзитет „Гоце Делчев“
Филолошки факултет
Штип, Р. Македонија
e-mail: jovanka.denkova@ugd.edu.mk

СПОМЕНИЦИ НА ИСЛАМСКАТА КУЛТУРА И ЦИВИЛИЗАЦИЈА ВО ШТИП

Резиме: Во овој труд се прави осврт кон културното и цивилизациското исламско наследство на територијата на град Штип.

Тука, во прв ред се мисли на Безистенот, градската саат кула, како и Хуса Медин Пашината џамија, која меѓу христијанското население е позната како црква Св. Илија. Авторот на трудот ќе се осврне на историските податоци поврзани со овие културно драгоцен споменици, општествено-економските и други прилики при нивното создавање, нивните специфики и она што ги одделува од останатите градби од овој период, нивната сегашна состојба, начините на нивна презервација и реставрација, односно проектите и активностите кои се преземаат за таа цел.

Ваквите градби се своевиден споменик на исламската култура и цивилизација на Балканот, но истовремено се и споменик на соживотот на овие простори. Тие се сведоштва за мултикултурната коегзистенција во овој регион, и во тој контекст би ја посочиле Хуса Медин Пашината џамија, која христијаните сеуште ја почитуваат и посетуваат на празникот Св. Илија. Особено силна е вербата на македонските жени желни за пород во моќите на овој древен споменик.

Клучни зборови: наследство, ислам, култура, цивилизација, споменици.

„Со доаѓањето на Турците, процесот на урбанизација течел мошне брзо. Веќе во петнаесеттиот, а особено во шеснаесеттиот век биле формирани и се равивале административно-политички и верско-образовни центри, кои благодарение на општата поволна ситуација на Царството во успон, израснуваат во поголеми стоковно-парични центри, занаетчиски и трговски центри и центри на разните исламски институции“.¹ „Градовите добиваат сè повеќе ориентални урбани особености. Се создаваат посебни ансамбли од објекти со општествени намени, функционално групирани во посебни центри што заземаат значајни позиции во урбаното јадро на градот“.² Всушност, „влијанието на исламската култура на почвата на Македонија има голем удел во обликувањето на физиономијата на градовите. Во сите исламски земји, па и во Османското царство, архитектурата била најразвиена гранка на уметноста. Градителите на монументалните градби (...) биле најчесто османски архитекти, кои работеле нацрти за нив, а веројатно учествувале и во нивната изградба. Најголем број од градителите останале анонимни, така да се отежнува истражувањето на личниот удел на поединци и тогаш кога се работи за мајстори од највисока вредност“.³ Како и да е, „од самиот почеток на владеењето на османлиите, во новосоздадените прилики, во знак на подјакнување на еден народ, се граделе разновидни сакрални и профани објекти што служеле за потребите на освојувачите“.⁴

Во овој труд се прави осврт кон културното и цивилизациското исламско наследство на територијата на град Штип. „штип претставувал значаен верски, економски и административен центар во североисточна Македонија, на релацијата меѓу Вардар, Кустендил и Горна Џумаја,

¹ *Islamske institucije i šerijatsko sudstvo u Štipu*, Rejhan Mandak, diplomski trud, odbranet na Fakultetot za islamski nauki-Saraevo, 2003 god, str.14.

² Крум Томовски, *Исламска архитектура*, во кн. Уметничкото богатство на Македонија, Скопје, Македонска книга, 1984, стр.238

³ Ристо Петков, *Исламска архитектура*, Хуса Медин – пашина џамија, Дело 74, Штип, стр. 546.

⁴ Крум Томовски, *Исламска архитектура*, во кн. Уметничкото богатство на Македонија, Скопје, Македонска книга, 1984, стр.238

односно бил на главната меридијанска сообраќајница која ги поврзувала Солун и Сер со Белград, Сараево и Костајница, односно со Средна Европа. Исто така, Штип бил на трансферзланиот пат кој, од Западна Македонија, низ Градско и Штип, водел за Софија, односно се поврзувал со патот за Цариградскиот пат⁵. „Тука има четиристотини и педесет еснафски и занаетчиски дуќани“⁶. „Ваквата положба на Штип му пружал поволни услови за развој и формирање на седишта на бројни верски и други институции со одреден број на верски службеници на османската држава“⁷.

Тука, во прв ред се мисли на Безистенот, градската саат кула, како и Хуса Медин Пашината џамија, која меѓу христијанското население е позната како црква Св. Илија.

„Најпотполна слика за вакуфите во градот Штип ни даваат пописните дефтери од 1570 година во кои се регистрирани скоро 80 вакуфи. Тоа биле сакрални јавни и приватни објекти (дуќани, магази, парцели, воденици, лозја) и друг недвижен имот“⁸. Основачи на вакуфите биле бројните богати трговци и занаетчии. Тие, воедно биле и наугледните луѓе во градот. „Тие се обидуваале да го обезбедат нивното одржување и нормално функционирање, а за тоа најпогодни биле занаетчиските и трговски дуќани кои биле составен дел од некоја задужбина“⁹. Освен овие, во општината Штип имало и семејни вакуфи. Најпознати основачи на вакви задужбини биле диздарот на штипската тврдина Ибрахим-ага и мехрум хаџи Бехадир. Седиште на целокупната стопанска дејност била градската чаршија, каде биле сместени голем број на трговски и занаетчиски објекти, анови, дуќани, карван сараи и слично.

Всушност, пропорционално со формирањето и ширењето на вакуфите, истовремено се зголемувал бројот на стопанските објекти во градот. Така, додека во 1519 година имало само 45 вакувски дуќани во Штип, во 1530 година нивниот број се зголемил на 70, за да во 1570 станат околу 140. Толку големиот број на вакуфи основан од многубројни добротвори, а кој служел за одржување на џамиите, медресите, теќињата, ановите и др, недвосмислено говорат дека Штип во тоа време станал значаен трговски и верски центар. На тој начин, Штип се развивал во исламско-ориентален дух, што имало голема улога врз турската колонизација и исламизација на домашното население. Од тие причини, тоа е период на интензивна изградба и подигање на џамии, која била најважен објект на таа епоха, како симбол на верата на османските освојувачи кон која биле свртени лицата на сите муслимани.

Според документираните податоци, „џамиите ги граделе највисоките турски освојувачи – паши и бегови и заземале значајни позиции, често и доминантни, во населбите... Во почетокот Турците постојните христијански цркви ги претворале во џамии, како што е случајот со црквата Св.Софија во Охрид, а потоа граделе и нови“¹⁰.

Џамиите биле градени според истите правила на градба кои биле општоприфатени во сите исламски земји. Во Штип, општоприфатен и најприменуван бил типот на еднопросторна поткуполна џамија со трем кој бил накривен со три куполи, со квадратна или правоаголна основа. Од пописните дефтери јасно се гледа дека скоро секое маало имало своја џамија, според кое и била нарекувана. Познатиот турски патеписец Евлија Челебија, при престојот во Штип, во 1662 година, во својата *Сеџахет-нами* запишал дека во градот Штип има 24 џамии, а потоа подробно ги навел и нивните имиња според маалото во кое се наоѓале, како и краток опис на некои од нив. Притоа тој ги спомнал: Фетхија џамија, која се наоѓала под тврдината Исар и која првично била црква, но Али-бег ја претворил во џамија. Инаку, таа функционирала како џамија се до 1915 година, а денес е во надлежност на МПЦ, како црква на св Архангел Михаил.

⁵ Илија Петрушевски, Географски разгледи, Скопје, 1975, стр.139.

⁶ Ристо Петков, *Исламска архитектура*, Хуса Медин – пашина џамија, Дело 74, Штип, стр.547.

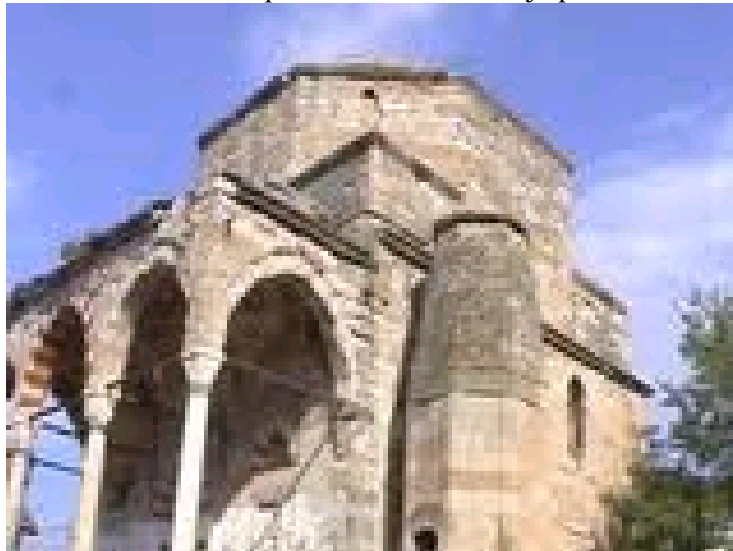
⁷ *Islamske institucije i šerijatsko sudstvo u Štipu*, Rejhan Mandak, diplomski trud, odbranet na Fakultetot za islamski nauki-Saraevo, 2003 god, str.14.

⁸ Исто, стр.14.

⁹ Исто, стр.15.

¹⁰ Крум Томовски, *Исламска архитектура*, во кн. Уметничкото богатство на Македонија, Скопје, Македонска книга, 1984, стр.240

Потоа, Исак Челеби ја спомнува и Средната џамија (Орта џамија), меѓу населението позната како Куршумли џамија, која била срушена во 1980 година, потоа **Хуса Медин пашината џамија** и вака ја опишува: „Тоа е уметнички изградена џамија, со минаре кое е зидано од камен. Покриена е со олово, а лежи на врвот на едно ритче“. Оваа џамија постои и ден-денес. Таа е заштитена како културен споменик. Своевремено, поточно од 1994, со решение таа беше под заштита на Заводот за заштита на спомениците на општина Штип, но со одлука во Службен весник бр. 55 од 3 мај 2006, таа беше доделена на Исламската верска заедница. Инаку, меѓу населението во Штип постои легенда во која се раскажува дека на местото на Хусан Медин Пашина џамија се наоѓала црква посветена ан св.Илија, иако до денес не се откриени никакви изворни податоци кои би ја потврдиле таа легенда. Доколку постоела, оваа црква била изградена во периодот на XIII-XIV век, меѓутоа таа била урната во првите децении по заземањето на земјата. Можеби основна причина поради ваквиот став кон постоењето на оваа црква, според тврдењето на проф.д-р Коста Балабанов, била нејзината местоположба која доминирала над градот. Инаку, оваа џамија е изградена на една доминантна падина во централниот дел од градот, од левата страна на реката Отиња. Оваа џамија е своевиден споменик на исламската култура и цивилизација на Балканот, но истовремено се и споменик на соживотот на овие простори.Таа е сведоштво за мултикултурната коегзистенција во овој регион, затоа што оваа градба христијаните сеуште ја почитуваат и посетуваат на празникот Св. Илија. Особено силна е вербата на македонските жени желни за пород во моќите на овој древен споменик (сл.1).

Сл.1. Хуса Медин Пашина џамија

„За името на Хуса Медин-паша е сврзана и изградбата на еден амам во градот, чии зидини и до денес се зачувани“.¹¹

Друга џамија која сеуште постои на просторот на градот Штип е **Кадин Ана џамијата**, која се наоѓа во центарот на градот, во непосредна близина на Народниот театар. Таа е од понов датум и се смета дека е изградена во втората половина на 19 век. Оттогаш, па до денес честопати е обновувана, па ја има изгубено својата првобитна форма. Оваа џамија сеуште не ја има изгубено својата функција. Таа има свој имам и е посетена од муслиманското население од градот и околината (сл.2).

¹¹ Димитар Ќорнаков, Безистенот во Штип, во кн.Споменици на културата на Македонија, Мисла, Скопје, 1980, стр.126.

Сл. 2. Кадин Ана џамија

На територијата на грдаот Штип постоеле и **други џамии**, како: Шадрван џамија, која се наоѓала на местото каде денес се наоѓа градскиот плоштад и била срушена во тек на Втората светска војна, Султан Мурадовата џамија, Кајалар џамијата, Табаг-хан џамијата и Ашај теќе џамијата. Денес на местото на Ашај теќе џамијата егзистира само чешмата која била составен дел од таа џамија. Таа е сеуште во функција кај населението кое живее во тој дел од градот. Според пишаните податоци, меѓу двете светски војни во Штип имало седум џамии, од кои денес се останати само две- ХусаМедин Пашината џамија и Кадан Ана џамијата.

Безистенот е уште едно импозантно дело кое сеуште постои во Штип, покрај многубројните анови, медреси и мектеби, за кои, исто така постојат податоци. „Безистените служеле како продавници за скапоцена стока и биле добро штитени. Покрај нив, обично во дрвена бондрук-конструкција, биле градени дуќани каде што се развивала трговијата“.¹² „По нивната просторна конструкција безистените се делат на два типа: со единствен внатрешен простор, како што е на пример Безистенот во Штип, или со систем на повеќе внатрешни комуникации околу кои се редат дуќани (Битолскиот Безистен). Овие објекти биле добро штитени“.¹³

„Во турско време Безистенот служел како главна чаршија каде што се продавале разни видови платна, оттаму му произлегува и името“.¹⁴

Вака Евлија Челебија го опишува Безистенот и неговото поблиско опкружување: „Помеѓу убавата чаршија и анос на Кучук Емир-султан се наоѓа голем калдрмисан простор, а во средината се наоѓа базен, во кој водата постојано се изменува, така да од неговиот шадрван и славини, кои изгледаат како ламја, тече бистра вода што истечува во тој базен. Тоа е чист и уметнички изграден базен со површина 10x10 м...(…) ...Близу ова место се наоѓа безистен со три куполи покриени со олово. На двата краја на безистенот постојат железни врати“.¹⁵

Безистенот е камена зграда со складни пропорции, се наоѓа во самиот центар на градот, изграден е 1662 година и служел како главна чаршија за продавање на луксузни и скапоцени стоки. Безистенот е граден со обработен камен од внатрешната страна, а од надворешната со ваков вид камен се градени само кошињата, венците и партиите околу влезовите. Сидните платна се изведени од приделкан и кршен камен. Според надворешните димензии, претставува

¹² Крум Томовски, *Исламска архитектура*, во кн. Уметничкото богатство на Македонија, Скопје, Македонска книга, 1984, стр.242.

¹³ Крум Томовски, *Архитектонското творештво во Македонија за време на турско-османлиското владеење*, во кн. Архитектурата на почвата на Македонија, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 2000, стр.169.

¹⁴ Димитар Корнаков, *Безистенот во Штип*, во кн. Споменици на културата на Македонија, Мисла, Скопје, 1980, стр.124.

¹⁵ Ристо Петков, *Исламска архитектура*, Хуса Медин – пашина џамија, Дело 74, Штип, стр.547.

единствен простор поделен на три правоаголни пространства, разделени еден од друг со столбови кои прифаќаат по два прекршени лака. Заради големото историско значење, како и можноста што ја дава просторот, во 1962 година е пренаменет во постојана уметничка галерија на современата македонска уметност. Безистенот е слабо осветлен. Зенитарно се осветлени крајните простори, додека централниот дел е осветлен со шест прозорци поставени во самата купола (сл.3).

Турците граделе и саат-кули „како значајни вертикални акценти лоцирани во средиштето на населбите или на доминантна позиција“.¹⁶ Саат кулата исто така се наоѓа во централниот дел на градот, во непосредна близина на оној дел кој Штипјани го нарекуваат "Горно маало". Има квадратна основа со димензии 6,7x6,7 м 2. Овој објект бил изграден од делкан и кршен камен со првобитна намена како зграда за живеење и одбрана, односно бил феудална турска беговска кула. Се смета дека е изградена во втората половина на 16 век, поточно во 1650 година, а во 19 век е пренаменета во саат кула со доградување на просторија за механизмот на саатот и кулав за своното. Со реконструкцијата се планира Кулата да го добие својот автентичен изглед. Ќе се постават три часовници. Враќањето во првобитната форма ќе значи издигање на Саат кулата за 11,80 метри со тоа што таа ќе ја има својата првобитна висина од 29,65 метри (сл.4). Дел од куќата бил урнат во 1934 година од тогашната власт. Историјата кажува дека кулата била изградена од турски бег кој живеел во Штип но неговото име не останало запишано. Тој ја направил кулата за да го заштити своето семејство во кризни времиња. Во врска со овој бег и Кулата, меѓу народот од Штип, постои една легенда, која скоро починатиот Штипјанец кој се грижеше за одржувањето на саатот, познат како Ристо учителот меѓу Штипјани, со свој ракопис ја напишал на стариот камен ѕид на кулата. Таму пишува: “Кулата датира уште од 1650 година. Некој турски бег се заљубил во убавата штипјанка Анка. Сакал да ја потурчи и во тоа бил мошне упорен. Таа, за да го откачи, еднаш рекла дека ќе се потурчи, но тој за возврат на градот, како сеќавање, да остави убав спомен, на пример, една кула која ќе биде и градски саат. Анка мислела дека бегот ќе се откаже од нејзината љубов. Меѓутоа, Турчинот, бидејќи бил до гуша заљубен во убавата Анка, за сосема кусо време ја изградил кулата и ја одвел со себе младата штипјанка”, говори легендата за Саат кулата во Штип. На објектот имало и пушкарница и балкон. Од Заводот за заштита на спомениците на културата и музеј-Штип, истакнуваат дека за најмногу еден месец ќе почне конзервацијата, реставрацијата и реконструкцијата на Саат-кулата, споменик на културата од 17 век, кој е под заштита на државата. Реткиот споменик во центарот на градот ќе го добие автентичниот изглед. Се планира на кулата да се постават и три големи часовници а кои граѓаните ќе можат да видат колку е часот. Работите ќе бидат извршени благодарение на донацијата на приватен бизнисмен од Штип.

¹⁶ Крум Томовски, *Архитектонското творештво во Македонија за време на турско-османлиското владеење*, во кн. Архитектурата на почвата на Македонија, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 2000, стр.169.

Сл.4. Саат кулата

„Во турскиот период во Македонија била развиена и изградбата на мостови што биле значаен фактор на патиштата за непречено и сигурно движење на карваните. И во градбата на мостовите Турците поаѓале од туѓи традиции и понекогаш ги обновувале старите мостови“.¹⁷ Еден таков импозантен споменик и редок примерок на исламската архитектура во Штип е Кучук Емир Султановиот мост, е изграден пред 1672 година од страна на султанот Емир Кучук (сл.5) и е еден од ретките примероци на турската архитектура на вакви градби во Македонија. Ги поврзува двата брега на реката Брегалница, преку главна сообраќајница која води во градот. Првобитно мостот бил поплочен со турска калдрма, но бил оштетуван повеќе пати, а со самото тоа и неколку пати реновиран. Долг е од 30 до 40 метри, а широк 6 до 8 метри. Ограден е со метална ограда, но за жал никогаш до сега не е соодветно осветлен или заштитен со што би му се вратил изгубениот сјај и вредноста која ја има сега, па и во минатото. Сосема е сигурно дека бил сообраќајница во турско време, во освојувањето на другите нации од страна на османлиите, а своєвремено преку него поминале и голем број познати историски личности. Важноста се согледува и во тоа што Брегалница важела за голема река и имала потреба од премостување во овој дел. Овој мост бил првиот кој ја премостувал реката со таков архитектонски облик, а уникатноста се согледува во тоа што на источниот дел на државата не постои сличен мост. За време на првата Балканска војна преку овој мост поминувала демаркационата линија, која градот го делела на српски и бугарски дел. Населбите од левата страна на река Брегалница биле под бугарска власт, додека оние од десна страна потпаднале под српска окупација. Премостувањето преку реката е направено преку осум окна, обликувани со режани камени блокови со соодветни архитектонски пропорции од кои денес се видливи шест (сл.6).

La Macedoine illustree (1919)

359. Камениот мост на р. Брџгалница.
Le pont en pierre sur la Brégalnitza.
Сл.5 Емир Кучук Султановиот мост во 1919 год.

¹⁷ Крум Томовски, *Исламска архитектура*, во кн. Уметничкото богатство на Македонија, Скопје, Македонска книга, 1984, стр.242.

Сл.5. Кучук Емир султанов мост (денес)

„Повеќе чешми и шадрвани ги снабдувале со вода населбите во Македонија“,¹⁸ па и во Штип. Овие чешми кои служеле за „снабдување на населението со питка вода, лоцирани обично во маалските центри, ги граделе специјализирани мајстори наречени чешмари, потоа шадрваните – најчесто градени во дворовите на џамиите поврзани со извршување на верскиот ритуал – абдест“.¹⁹ Во Штип, во минатото постоеле повеќе чешми, распоредени во различни маала...иако мали по своите димензии, тие биле мошне сликовито вклопувани во просторот и биле присутни во секое маало – маалски чешми.

Несомнено е влијанието кое го извршиле сите овие објекти во развојот на градот како центар на Источна Македонија. Тие остануваат да постојат и ден-денес и немо, а сепак, многузборливо да сведочат за едно минато време, но и за мирољубивата коегистенција на населението на овие простори со векови наназад.

MONUMENTS OF ISLAMIC CULTURE AND CIVILIZATION IN STIP

Abstract: This paper makes reference to the Islamic cultural and civilizational heritage on the territory of the town of Stip.

Here, primarily referring to Bezisten, the city's clock tower, and Husa Medin Pasha Mosque, among the Christian population is known as the Church of Sts. Elijah. Author of the paper will draw upon the historical data related to these precious cultural monuments, socio-economic and other conditions of their creation, their specifics and what separates them from other structures of that period, their current condition, their preservation and restoration or projects and activities undertaken for the purpose.

These buildings are unique monument of Islamic culture and civilization of the Balkans, but at the same time they are the monument and the coexistence of this region. They are testimonies of multicultural coexistence in this region, and in that context we would point out Husa Medin Pasha Mosque, which Christians still respect and attend the feast of St. Elijah. Particularly strong is the faith of Macedonian women eager to give birth in the powers of these ancient monument.

Key words: heritage, Islam, culture, civilization, monuments.

Литература

1. Mandak, Rejhan (2003). *Islamske institucije i šerijatsko sudstvo u Štipu*, diplomski trud, odbranet na Fakultetot za islamski nauki-Saraevo, 14-15.

¹⁸ Крум Томовски, *Исламска архитектура*, во кн. Уметничкото богатство на Македонија, Скопје, Македонска книга, 1984, стр.242.

¹⁹ Крум Томовски, *Архитектонското творештво во Македонија за време на турско-османлиското владеење*, во кн. Архитектурата на почвата на Македонија, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 2000, стр.169.

2. Корнаков, Димитар (1980). Безистенот во Штип, во кн.Споменици на културата на Македонија, Мисла, Скопје, 124-126.
3. Петков, Ристо. Исламска архитектура, Хуса Медин – пашина џамија, Дело 74, Штип, стр. 546-547.
4. Петрушевски, Илија (1975). Географски разгледи, Скопје, 139.
5. Томовски, Крум (1984). Исламска архитектура, во кн.Уметничкото богатство на Македонија, Скопје, Македонска книга, стр.238-242
6. Томовски, Крум (2000). Архитектонското творештво во Македонија за време на турско-османлиското владеење, во кн.Архитектурата на почвата на Македонија, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 169.